

AZ EGYVELEG BANALITÁSA

Die Welt online, 2011. október 20.

Ma este a müncheni *Haus der Kunst*-ban, talán maga az új főnök, Okwui Enwezor begépeli a jelszót a komputerbe, megnyomja az *enter* billentyűt, s ezzel nyomban tizenegyezer fényképet tesz elérhetővé a világhálón: aki ezután begépeli a *www.gdk-research.de* címet, a képernyőn mintegy 11 000 képre kattinthat rá, amelyekben nincs semmi különös, kivéve a belőlük áradó, hallatlan unalmat.

Tökéletesen megfestett tájképek végtelen egymásutánja, régieskedő zsánerképek, munkások és parasztok arcképei, csendéletek, családi képek. Többségük fekete-fehérben látható, némelyik színes ugyan, de furcsán halvány színeket mutat. Ennek csak részben az az oka, hogy a felvételek mintegy 70 éve készültek, sokkal inkább az, hogy a nemzetiszocializmus idején nem igazán kedvelték a harsány színeket. Aki ilyeneket használt, „elfajzott művésznek” számított.

Az a mintegy 2500 művésztől származó 11 000 mű, amelynek reprodukciója immár mindenkinek hozzáférhető a világhálón, 1937 és 1944 között a *Nagy német művészeti kiállításokon* szerepelt. Hitler pontosan ezeknek a XIX. századi mintát követő, zsúrizett és árusítással egybekötött kiállításoknak a céljára rendelte el 1933-ban a *Haus der deutschen Kunst* felépítését a müncheni *Hofgarten* oldalában. „A nemzetiszocializmus hatalomra jutása előtt – jelentette ki a diktátor az épület felavatásakor – Németországban az ún. »modern művészet« uralkodott, azaz, mint ahogy már maga az elnevezés is jelzi, szinte évről évre valami más. A nemzetiszocialista Németország azonban ismét »német művészetet« akar, amelynek, mint a nép valamennyi teremtményének, örök érvényűnek kell lennie, és az is lesz.”

Ezzel a meglehetősen sovány definícióval alapozta meg Hitler 1937-ben az úgynevezett nemzetiszocialista művészet mítoszát. Ilyesmi valójában nem is volt – legalábbis valamiféle egységes stílus vagy megadott

motívumok értelmében nem létezett. Ha ezeket a képeket ma egy kereskedelmi galériában állítanák ki, sok elkelne közülük. Nem azért, mert időtlen szépségűek, vagy időtlenül kiválóan sikerültek, hanem mert olyannyira időtlenül középszerűek és banálisak, hogy ma is jól beleillenek minden nyárspolgári nappaliba.

Hogy erről meggyőződjünk, elég csak belepillantanunk a *Nagy német művészeti kiállítások* újonnan elkészült adatbankjába, amelynek létrehozásán két évig dolgoztak a müncheni *Zentralinstitut für Kunstgeschichte* irányításával, s amelyet most nyilvánossá tesznek. A bemutatott műveknek talán csak 10-15 százaléka mutat tudatosan propagandisztikus motívumokat. Vannak persze képek tenger-alattjáró-parancsnokokról, rohamozó és sebesült katonákról is. S persze újabb és újabb képek a birodalmi autószertráda presztízsbetűhúzásának különböző építési területeiről, ez utóbbiakat még külön kötetekbe gyűjtve is kiadták. És persze az állam és a párt nagyjainak portréi – köztük a zászlóvivő fehér lovagként ábrázolt Hitlerrel. Némely képnek a propagandisztikus tartalma csak a tüzetesebb vizsgálatban tárul fel: például hogy mennyire egyértelműen definiálja a szóke német család csoportképe a gyermekre váró szerepet – a babát tartó kislányból anya legyen, a falovacskát tartó kisfiúból pedig apja nyomdokaiba lépő paraszt. Vagy amikor csak a kép címéből derül ki, hogy egy tájkép munkásokkal valójában a flossenburgi koncentrációs tábornok a gránitfejtőben dolgozó foglyait örökíti meg.

Az elmúlt években főleg ezeket a képeket láthattuk a kiállításokon, és ez hamis összbenyomást sugallt a nemzetiszocialista művészetről. 1987-ben, az *Elfajzott művészet* című gúnyakció és kiállítás 50. évfordulóján még hatalmas vita kerekedett arról, egyáltalán be szabad-e mutatni a nemzetiszocialista időszakból származó műveket. Klaus Staeck, aki ma a berlini Művészeti Akadémia elnöke, akkoriban megjelentetett egy *Nazi-Kunst ins Museum?* (Náci művészet a múzeumban?) című kötetet az ezzel kapcsolatos állásfoglalásokból. Ezzel elsősorban Peter Ludwig kölni lekvárgyáros és nagybani műgyűjtő leg-

újabb javaslatával szállt szembe. Ludwig és Irene nevű felesége ugyanis épp akkor készítették el nagy pénzért portrészobrokat Hitler kedvenc szobrászával, a készséges Arno Brekerrel, majd – más művekkel egyetemben – múzeumi elhelyezése mellett kardoskodtak. A Staeck kötetében összegyűjtött állásfoglalások azzal érveltek, hogy épp azért kell kiállítani a nemzetiszocialista időszakból származó műveket, hogy elejét lehessen venni e munkák misztifikálásának és az illető művészek mártírként való feltüntetésének. Minden ép eszű látogató a saját szemével láthatná, milyen rossz és meghunyászkodó volt ez a minden merészséget nélkülöző művészet. Ám arról szó sem lehet, hogy ez az anyag beépüljön a múzeumok állandó kiállításába.

Mint most is hallhattuk, legkésőbb azóta már nem „tabu” a nemzetiszocialista művészet. A bochumi Ruhr Egyetemen Joachim Petsch rendszeresen szemináriumokat tartott e témában, majd egymást követték a kiállítások – például 1992-ben Bonnban, 2000-ben Braunschweigben és aztán 2007-ben a berlini Német Történeti Múzeumban. Igaz, csak azt mutatták be – például Berlinben –, ami szemmel láthatóan gonosz volt: azt a tízszázaléknyi propagandaművészetet, amelyre hivatkozva könnyen meg lehetett indokolni, miért nem is kell foglalkozni annak az időszaknak a művészetével. Többet sokáig nem is ismertünk ebből a termésből, lévén hogy a munkákat magukat elzárták német, brit és amerikai múzeumok méreghűvelésére. S fényképfelvétellel is csak azokat a propagandisztikus főműveket ismertük, amelyek egykor a *Haus der Kunst* nagytermeiben kaptak helyet, a lépcsőfeljárókban, az oldalfolyosókon, az emeleten senki sem fényképezett. Kivéve a Jaeger és Goergen Fotóstúdiót, amely a kiállítás szervezőinek megbízásából módszeresen végigfényképezte az összes termet és az összes művet, sőt ha egy-egy kép vagy szobor elkelt, akkor azt is lefényképezték, ami a helyére került. Csak most dolgozták fel és digitalizálták a *Haus der deutschen Kunst*-nak 1938 és 1944 között átadott fotóalbumokat: a *Zentralinstitut für Kunstgeschichte* kuta-

tói aprólékos gonddal azonosították a termekben látható műveket s a fennmaradt számlakönyvek alapján az árukat is. A *Nagy német művészeti kiállítások*on bemutatott tizenegyezer tárgyból mintegy 6000 vevőre is talált, kb. ezer esetben ez maga Hitler volt, aki közel hétmillió birodalmi márka értékben vásároltatott műveket Münchenben hivatali és magánhelyiségek díszítésére.

A *Nagy német művészeti kiállítások* adatbankja – amelynek előállításában a *Haus der Kunst* és a *Zentralinstitut für Kunstgeschichte* mellett a Német Történelmi Múzeum is részt vett – közel negyedszázad múltán igen elegánsan simította el az 1987-ben kitört vitát. A nemzetiszocialista korszak művészete már nem tabu, a világhálón demokratikusan mindenkinek hozzáférhetővé vált anélkül, hogy ez a megbízás-

ra gyártott, alkalmazott művészet akár csak a közelébe került volna a múzeumi megszentelésnek. S hogy bárkit védeni kellene talán e munkáktól, azt elképzelni sem tudja senki, aki legalább öt percig nézelődött már ebben az adatbankban.

STEFAN KOLDEHOFF

Wessely Anna fordítása